

УДК 378.14(45)

Н.М. Гридасова, асп.

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ У СИСТЕМІ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова
E-mail: Stilo2007@rambler.ru

Розглянуто проблему підготовки майбутніх учителів до формування економічної культури учнів в умовах реалізації вимог особистісно орієнтованого підходу шляхом формування їх активної суб'єктної позиції у процесі навчання.

The problem of training future teachers in the formation pupil's economic culture in the realizations approach's demands by the way It's formed the active personal position in the process of training is studied in the article.

Рассмотрена проблема подготовки будущих учителей к формированию экономической культуры учеников в условиях реализации требований личностно ориентированного подхода путем формирования их активной субъектной позиции в процессе обучения.

Постановка проблеми

Нині в Україні поглиблюються процеси демократизації всього суспільного життя, які тісно пов'язані з освітніми процесами. Слід переосмислити головні принципи організації навчання, трансформації методів та прийомів, які сприяли б перетворенню навчання в засіб всебічного розвитку особистості, зміни освітньої парадигми з когнітивно орієнтованої на особистісно орієнтовану.

Традиційна когнітивно орієнтована освіта вирішує завдання формування знань, умінь і навичок як першочергових, залишаючи на другому плані проблеми розвитку особистості. У результаті спеціаліст не має достатньої підготовки до виконання необхідних професійних функцій, до формування в учнів актуальних для сучасного етапу розвитку суспільства цінностей, норм, наприклад, економічних.

Аналіз досліджень та публікацій

Теоретико-методологічні засади формування економічної культури особистості ґрунтуються на наукових позиціях щодо економічних знань, економічної культури суспільства та особистості.

Формуванню економічної культури особистості присвячені дослідження А. Нісімчука [1], О. Падалки [1], О. Шпака [1].

Загальнопедагогічні підходи до фахової підготовки майбутніх учителів досліджено у таких напрямках:

- гуманізація освіти;
- розроблення змісту педагогічної освіти;
- формування педагогічної культури;
- професійної культури вчителя.

Удосконалення технології навчання майбутніх учителів обґрунтовано в психолого-педагогічній праці О. Савченко [2], формування особистості вчителя у праці В. Слатьоніна [3].

Особливий інтерес становить дисертаційна робота О.В. Безпалько [4] в якій досліджується проблема підготовки вчителя до продуктивної організації навчально-виховного процесу.

Проте проблема підготовки майбутніх учителів до формування економічної культури учнів не була предметом спеціального наукового пошуку.

Мета роботи – розкриття особливостей становлення суб'єктної позиції студентів – майбутніх учителів у процесі навчання як умови їхньої підготовки до виховання економічної культури учнів в особистісно орієнтованому навчальному процесі.

Особистісно орієнтоване навчання

У національній доктрині розвитку освіти України декларується курс на розроблення варіативних програм, які забезпечували б індивідуалізацію освіти, особистісно зорієнтоване навчання та виховання.

Офіційно визнається нова функція освіти – бути суб'єктом перетворення соціуму та зародження нових форм суспільного життя, сприяти розвитку самостійності й відповідальності особистості, вихованню творчої індивідуальності.

Реформуванню системи освіти в Україні та пошуку нової парадигми освіти присвячено багато досліджень.

Парадигмою являє собою модель постановки та вирішення проблем, яка забезпечує існування наукових традицій та використовується для розв'язання не тільки дослідницьких, а й практичних завдань у певній галузі діяльності.

Потреба в новій парадигмі виникає у зв'язку з переходом до нових типів мислення та нових способів перетворення дійсності.

Нова парадигма освіти має ґрунтуватися на основі сучасних наукових уявлень:

- про потреби особистості та суспільства;
- про особливості їх взаємодії;
- про можливості, цілі та завдання освіти в її особистісно-генетичному й соціогенетичному аспектах;
- про дитину, її можливості і потреби;
- про вчителя й основні характеристики його особистості;
- про мету та способи його діяльності.

Парадигма особистісно орієнтованого навчання з його орієнтацією на саморозвиток, самоосвіту та самореалізацію особистості сьогодні має особливе значення.

Основним напрямом розвитку системи освіти є розвиток проблеми особистісно орієнтованого навчання, в якому особистість того, хто вчиться, була б у центрі уваги педагога. Учіння як пізнавальна діяльність має бути провідною. Така система освіти відображатиме гуманістичний напрям у науці, бо

переслідується прагнення до звеличення людини, найбільш повного втілення в ній людської суті, а своїм корінням вона сягає глибинних витоків людської культури, зокрема, філософії Протагора і Сократа.

Сучасне розуміння особистісного підходу визначили в 60-х рр. минулого століття відомі вчені А. Маслоу, В. Франкль, К. Роджерс [5]. Утверджуючи напрям гуманістичної психології, вони довели, що повноцінне виховання можливе лише тоді, коли школа буде лабораторією для відкриття унікального «Я» кожної дитини, допомагатиме їй в усвідомленні, розкритті власних можливостей, становленні самосвідомості, здійсненні особистісно значущого і суспільно прийняттого самовизначення, самореалізації та самоутвердження [5].

Зародження ідеї особистісно орієнтованого навчання в Україні можна віднести до кінця 80-х рр. ХХ ст.

У цей час у результаті творчого осмислення теорії розвивального навчання, у процесі дослідно-експериментальної роботи, створення інноваційних навчальних планів педагоги ставлять особистість учня в центр освітнього процесу.

Головним завданням педагогів, які впроваджують особистісно орієнтоване навчання, має бути сприяння тим, хто вчиться, у визначенні та вдосконаленні їх ставлення до самих себе, інших людей, навколишнього світу, до своєї діяльності в цілому в суспільстві [2; 6].

Орієнтація на категорії «одиничного», «особливого», «визначального» у становленні особистості як єдиноможинності форм суб'єктності, як зазначає С.І. Подмазін, визначає основні риси особистісно орієнтованого навчання [7].

Особистісно орієнтований підхід здійснюється через:

- посилення уваги до педагогічної культури і соціальної зрілості особистості вчителя;
- загальнокультурну ерудицію студента ;
- критичне мислення;
- професійно-педагогічну спрямованість майбутніх учителів.

Особистісно орієнтоване навчання розглядають як органічне поєднання навчання (нормативної діяльності суспільства) і учіння – індивідуально значущої діяльності окремого суб'єкта, в якому реалізується досвід його життєдіяльності [6].

Більшість науковців пов'язують особистісно орієнтований підхід зі спрямованістю на вдосконалення загальної культури особистості, невід'ємною складовою якої є її економічна культура.

Економічна культура особистості як інтеграційна система якостей поєднує розвинене економічне мислення, світоглядну переконаність, навички суспільної діяльності, відчуття соціальної відповідальності, справедливості. Їх формування можливе за умови ініціативності студентів, сформованості їхньої активної суб'єктної позиції у процесі навчання.

Включення студентів у реальний навчальний, а потім економічний та господарський процеси поглиблює економічну культуру студентів, розширює діапазон їхніх економічних інтересів, формує конструктивно-критичні властивості економічного мислення, гострого аналізу економічних процесів [8; 9; 10].

Підготовку майбутнього вчителя до формування економічної культури учнів за умов особистісно орієнтованого навчання розглянемо в контексті модернізації змісту та технологій освітнього процесу.

Підготовка спеціалістів із високим рівнем професійної компетентності та різнобічного особистісного розвитку, здатних до безперервного самовдосконалення, постійного поповнення та розширення спектру власних знань і умінь є одним із головних завдань вищих навчальних педагогічних закладів.

Важливо з'ясувати змістовні та процесуальні аспекти інноваційності освітнього процесу у вищій професійній школі, що можуть посприяти вирішенню поставлених завдань.

У професійній освіті на зміну ідеології інформативно-описового викладання має прийти ідеологія методологічної спрямованості навчання, яка допомагає студентові

перейти від змістовно-відображувального отримання наукових знань до конструктивно-діяльнісного.

Розвиток системи педагогічної освіти в напрямку багаторівневості, варіативності стимулює пошук таких її моделей, які дозволять студентам у процесі навчання реалізувати особистісний потенціал, активізують механізми ефективного засвоєння професії, осмислення себе в ній.

Студенти, що обрали педагогічну професію, не схожі один на одного.

У кожного своя ієрархія мотивів і цінностей, свої здібності, досвід, типологічні особливості нервової системи тощо.

Але кожен розглядає педагогічну діяльність як оптимальний спосіб реалізувати себе. Цим спричинена необхідність перетворення вищого навчального закладу в середовище, що сприяє становленню індивідуальності майбутнього вчителя.

Особистісно-професійний розвиток студента у вищому навчальному педагогічному закладі безпосередньо пов'язаний із процесом навчання і можливий за умови наявності взаємодіючих суб'єктів.

У сучасній педагогіці навчання розуміють як розширення можливостей розвитку особистості, як управління процесом розвитку особистості, а не як вплив на неї. Процес розвитку особистості регулюється, корегується, збагачується педагогічно організованими діяльностями та спілкуванням (індивідуальним, груповим, колективним, масовим).

Навчання можна розглядати і як механізм цілеспрямованого педагогічного управління процесом суб'єктного перетворення студентів.

Управління – діяльність викладачів з організації, координації, регулювання, контролю за діяльністю тих, хто навчається.

Управління як вплив, взаємовплив, спільну діяльність суб'єктів (викладачів та студентів) забезпечує цілеспрямованість, організованість зусиль і дій, а також розподіл відповідальності за результати особистісно-професійного розвитку студентів між усіма учасниками освітнього процесу.

Загальним принципом педагогічного управління має стати переведення студентів з позиції споглядання і виконання в позицію активного суб'єкта діяльності.

Становлення індивідуального стилю професійної діяльності можливе тоді, коли навчальні програми та посібники, зміст і структура занять дозволяють студентам реалізувати себе в професії на афективному, практичному та когнітивному рівнях. Тому навчально-пізнавальна діяльність має збагачувати не тільки знаннями, але й досвідом творчості, переживань, умінь саморегуляції.

Самореалізація забезпечується наявністю в навчальному матеріалі завдань:

- на опис своїх станів і їх причин, на самоаналіз і самооцінку почуттів, відчуттів, задоволення процесом діяльності і її результатом;

- завдань, що дозволяють оцінити свою компетентність з теми, усвідомити ступінь «приросту» знань та інформації, обґрунтувати їх особистісну значущість, індивідуальні переваги в способах засвоєння нових знань, проаналізувати й охарактеризувати сильні та слабкі аспекти діяльності.

Навчальний матеріал, з яким працюють студенти, має бути структурований на інформаційно-дискусійний, практико-перетворювальний і рефлексивний блоки, що сприятиме забезпеченню цілісного формування індивідуального стилю діяльності.

Умовою успішного становлення в майбутніх учителів індивідуального стилю діяльності є діалогізація навчального процесу. У ході діалогу здійснюється взаємообмін і взаємозбагачення почуттями, переживаннями, духовними цінностями, інформацією.

У результаті суб'єкти переживають співучасть інших у своєму розвитку, і навпаки, відчують свою причетність до збагачення духовного світу інших. Під час діалогу студенти:

- утверджуються в найбільш ціннісних з педагогічного погляду позиціях своєї індивідуальності;

- усвідомлюють перспективи самовдосконалення;

- бачать вплив стильових особливостей своєї діяльності на інших взаємодіючих суб'єктів;

- вчаться співвідносити і гармонізувати свій стиль діяльності з особливостями діяльності інших в умовах співробітництва.

Оскільки стиль – це переважно результат саморозвитку, то важливою умовою його формування є посилення самостійної роботи студентів. Це рушійна сила їхнього професійного саморозвитку, спосіб набуття умінь цілісної самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності, враховуючи особливості особистості.

Удосконалення змістового й організаційно-педагогічного компонентів самостійної роботи має орієнтуватися на забезпечення динаміки самостійності студентів у самопізнанні, саморозвиткові та самореалізації на всіх етапах навчання у вищому навчальному закладі.

Динаміка підготовленості до самоорганізації на основі особистісно-діяльній рефлексії має бути основним показником якості освітнього простору, орієнтованого на індивідуальний стиль професійної діяльності. Цю динаміку забезпечує рух від пропедевтичної підготовленості – до базової, а від неї – до авторства студентів у навчально-пізнавальній і дослідницькій діяльності.

Отже, суб'єктність – це системна якість студента, що володіє різнобічними новими видами і формами діяльності та соціальних відносин, індивідуальним комплексом особистісно-психологічних функцій, які визначають і відображають результативність проваджуваної діяльності, одночасно розвиваючись у ній, та детермінують його сутнісну, інтегральну характеристику – загальну здатність до усвідомленого, самостійного, цілеспрямованого перетворення вихідних здібностей і властивостей у соціально значущі і професійно важливі якості.

Суб'єктність студента проявляється в його навчально-пізнавальній діяльності, спілкуванні, самопізнанні. Суб'єктивність характеризує досягнутий студентом рівень продуктивності й успішності в здійснюваних ним видах діяльності, що відображає його можливості щодо досягнення цілей і розв'язування конкретних завдань.

У внутрішньоособистісному аспекті для студента відчуття суб'єктності полягає в усвідомленні значущості власної ролі в досягненні успіху.

Висновки

Важливим фактором у підготовці майбутнього вчителя до формування економічної культури учнів у системі особистісно орієнтованого навчання є його активна суб'єктна позиція у процесі власного навчання, яка забезпечує високий рівень засвоєння ним навчального матеріалу, сформованості професійно значущих якостей і здібностей та формує індивідуальний стиль професійної діяльності.

Література

1. Нісімчук А.С. Сучасні педагогічні технології: навч. посіб. / А.С. Нісімчук, О.С. Падалка, О.Т. Шпак. – К.: Просвіта, 2000. – 368 с.
2. Савченко О.Я. Особистісно орієнтована підготовка майбутнього вчителя / О.Я. Савченко // Педагогічна газета. – 2001. – №7. – С. 1.
3. Слостенин В.А. Педагогика: инновационная деятельность / В.А. Слостенин, Л.С. Подымова. – М.: Магистр, 1997. – 308 с.
4. Безпалько О.В. Формування готовності студентів педвузу до проектування організаційних форм виховної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: 13.00.01 / О.В. Безпалько / НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К., 1998. – 17 с.
5. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление личности / К. Роджерс. – М.: Высш. шк., 1984. – 128 с.
6. Якиманская И.С. Технология личностно ориентированного обучения / И.С. Якиманская. – М.: Сентябрь, 2000. – 176 с.
7. Подмазин С.И. Личностно-ориентированное образование: социально-философское исследование / С.И. Подмазин. – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 250 с.
8. Дзунда А.І. Аналіз теоретичних та методологічних засад формування соціально-економічної культури студентів ВНЗ України / А.І. Дзунда // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки / зб. наук. пр. – К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2003. – Вип. 27. – С. 420.
9. Москаленко В.В. Економічна соціалізація особистості: концептуальна модель / В.В. Москаленко / Соціальна психологія. – 2006. – № 3. – С. 3 – 17.
10. Заславская Т.И. Социология экономической жизни / Т.И. Заславская., Р.В. Рывкина. – Новосибирск: Педагогика, 1991. – С. 256.
11. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / О.А. Абдуллина. – М.: Просвещение, 1990. – 144 с.

Стаття надійшла до редакції 02.11.10.